

PhD-értekezés tézisei

Földtudományok Doktori Iskola

Felelősségteljes turizmus, avagy környezeti és társadalmi felelősségvállalás vizsgálata a turisztikai szereplők körében

Horváth Andrea

Pécsi Tudományegyetem

Természettudományi Kar

Pécs, 2023

A doktori iskola neve, címe: Pécsi Tudományegyetem
Földtudományok Doktori Iskola
7624, Pécs, Ifjúság útja 6.

A doktori iskola vezetője: Dr. Geresdi István
egyetemi tanár
PTE TTK Földrajzi és Földtudományi Intézet
Földtani és Meteorológiai Tanszék

A doktori program neve: Társadalomföldrajz

A doktori program vezetője: Dr. Trócsányi András
egyetemi docens
PTE TTK Földrajzi és Földtudományi Intézet
Társadalomföldrajz és Urbanisztikai Tanszék

Az értekezés tudományága: Turizmusföldrajz

Témavezetők: Dr. Aubert Antal CSc
egyetemi tanár
PTE TTK Földrajzi és Földtudományi Intézet
Turizmus tanszék

Dr. Jónás-Berki Mónika
adjunktus

1. Bevezetés

Napjaink turizmusa gyökeres változásokon megy keresztül. Egészen 2020-ig töretlenül nőtt a turizmusban résztvevők száma, és senki nem gondolta volna, hogy a globálisan is meghatározó gazdasági ág ilyen sokkot fog átélni. A pandémia 2020 első negyedévében 22 százalékos visszaesést okozott a nemzetközi turistaérkezések számában, ami milliók munkahelyének elvesztéséhez, és a fenntartható fejlődési célok (Sustainable Development Goals) előrehaladásának megtorpanásához vezetett (World Tourism Organisation, 2020b). Hirtelen megváltoztak az utazási szokások, előtérbe kerültek a közeli desztinációk, belföldi utak. Számos turisztikai vállalkozás volt kénytelen felfüggeszteni a tevékenységét és közülük nem mindegyik tudja folytatni a jövőben, mivel más megélhetési forrást kellett keresniük. Ám azoknak a vállalkozásoknak, amelyeknek sikerül túlélni a gazdasági összeomlást, egy újrainyitást követően fel kell készülniük a turisták megváltozott igényeinek kielégítésére.

Az úgynevezett „overtourism” jelenségtől számos, turisták által közkedvelt úti cél szenved, amely már konfliktusokat generál (Milano, 2018; Goodwin, 2017; Horváth, 2017). Olyannyira, hogy ennek hatására megjelent a turizmofóbia kifejezés is, amelyet Spanyolország turisztikai minisztere, Álvaro Nadal 2016-ban a berlini ITB eseményén használt azokra a lokális közösségekre, amelyek fellázadtak a túlzott turistaáradat miatt, a tömegturizmus ellen (Cañellas, 2016). A két kifejezés azonban szorosan összefügg és a fenntarthatatlan turisztikai növekedéshez kapcsolódik (Milano, 2017).

A tömegturizmus negatív hatásait csökkenteni hivatott turizmus típusok, mint az ökoturizmus, szelíd turizmus, zöld turizmus már a XX. század végén megjelentek. A szemlélet változása, a környezetért felelősséget vállaló turista utazásának fő motivációja többek között a védett természeti és kulturális értékek felkeresése lett. A turisztikai szuprastruktúra fontos pillérei, vagyis a turisztikai szolgáltatók számára is szükségessé vált ez a szemléletváltás. A turizmus fenntarthatóságának célja kettős. Egyrészt „morálisan” felelős azért, hogy ne okozzon visszafordíthatatlan károsodást a világ természeti, társadalmi és gazdasági környezetében. Másrészt a turizmusnak üzleti szempontból is fontos a környezet fenntarthatósága, mivel a turizmus nem megfelelő fejlődése éppen a kínálatának alapjául szolgáló természeti és kulturális környezetet károsíthatja vagy pusztíthatja el (Putzko & Rätz, 2002).

Kutatásom során a negatív hatások megelőzésében fontos szerepet játszó turisztikai felelősségvállalás kérdéskörét kívánom körbejárni. Témaválasztásomat nem csak annak aktualitása indokolja. Már régóta foglalkoztat, hiszen környezetemben számos olyan turisztikai kezdeményezésnek és jó gyakorlatnak lehettem tanúja, amelyek inspiráltak. Ugyancsak ez a magyarázata a területi fókusznak is, hiszen Pécs és a Dél-Dunántúl olyan attrakciókban gazdag terület, amit véleményem szerint, ha nem is mellőznek, de mindenképp a sokadik helyre sorolják desztinációválasztáskor a turisták. A térségben működő felelősen gondolkodó turisztikai szolgáltatóktól olyan impulzusokat kaptam, amelyek ösztönöztek arra, hogy a témát ne csak egyoldalúan, egy résztémára koncentrálni vizsgáljam.

Mivel már munkám kezdetén világossá vált, hogy a témát csak komplexen lehet vizsgálni, így arra vállalkoztam, hogy a lehető legsokoldalúbban végezzem a kutatásokat, hogy minél inkább láthatóvá tegyem annak sokrétűségét és összefonódásait. Fontosnak tartottam, hogy átfogó képet alkossak, ezért a hatalmas témát több altémára bontottam. Ez az oka, hogy a disszertáció szerkezetében némiképp eltér az értekezések megszokott felépítésétől.

A szakirodalmi áttekintés egy jelentős része az egyes eredmények alfejezeteinél kapott helyet, azért, hogy az elméleti háttér az adott kutatást és a kapcsolódó eredményeket érthetőbbé tegye, egyúttal a gondolati ívhez illeszkedjen. Munkám során jellemzően mikro szintre

fókuszalok, amely ez esetben a turisztikai szolgáltatókat jelenti, hiszen ők azok, akik lokálisan hatással vannak egy-egy desztináció fenntarthatóságára és a felelősségteljes turizmus előmozdításának egyik legfontosabb szereplői.

2. Célkitűzések

2.1. Szolgáltatói attitűdkutatás a környezeti felelősségvállalás témakörben

Munkám kiindulópontja egy reprezentatív mintán végzett szolgáltatói attitűdkutatás, mely a szolgáltatói körben jellemző hozzáállást, viszonyulást tárja fel a mintaterületen. A kutatásban a turisztikai szolgáltatók körében vizsgálom a környezeti fenntarthatóság kérdéskörét. Elsősorban energetikai területen találkozhatunk ilyen irányú kezdeményezésekkel, melyek energiahatékonyság központúak. Kutatásomat azonban ennél lényegesen szélesebb bázisra kívánom helyezni, kiterjed attitűdkutatástól kezdődően a konkrétan megtett lépésekig környezeti és társadalmi szinten.

Az ökotanúsítvánnyal rendelkező szálláshelyek száma és az irántuk való érdeklődés alacsony, ezért indokoltnak láttam a kutatást erre a témakörre is kiterjeszteni, továbbá az összehasonlítás végett annak földrajzi dimenzióját kiszélesíteni egy olyan szomszédos országra, jelen esetben Horvátországra, amely szezonálisan magas turistaszámmal rendelkezik. A fejezet célja a választott minősítési (öko, zöld) rendszerek összehasonlítása.

2.2. Felelősségvállalás fogadása a vendég részéről

A turisztikai szektorban, mint meghatározó gazdasági ágazatban, napjainkban egyre nagyobb teret kap a fenntarthatóság kérdésköre. Magyarországon a turisztikai szolgáltatók évek óta pályázhatnak Kisfaludy Turisztikai Fejlesztési Program keretében olyan fejlesztésekre, amelyek növelik a fenntarthatóságot, legyen az gazdasági vagy környezeti jellegű. Ugyanakkor, növekszik azon szolgáltatók száma is, akik felismerve környezeti és társadalmi felelősségvállalásuk fontosságát, üzletpolitikájuk részévé tették a fenntarthatósági szempontokat, továbbá, ezen elvek mentén folytatják tevékenységüket és alakítják jövőbeli terveiket. Éppen ezért nem mellékes, hogy a turisztikai szolgáltatók ezirányú törekvései milyen fogadtatásban részesülnek a vendégek, a kereslet oldaláról.

Célkitűzéseim között szerepelt kideríteni, hogy van-e, és ha igen milyen mértékű hozzáadott értéke a turisztikai szolgáltatók fenntarthatósági törekvéseinek, felelősségteljes fejlesztéseinek a vendégek szemszögéből. A vendégkörfelmérésen alapuló attitűdvizsgálat a járvány kitörését megelőzően kezdődött a dél-dunántúli régió területén.

2.3. Társadalmi felelősségvállalás és a turisztikai szolgáltatók HR kapcsolatának vizsgálata

Napjainkban az emberi erőforrások a gazdaság egyik legfontosabb eszközévé váltak, ami jelentősen befolyásolja az országok versenyképességét is. A munkaerő elvándorlása Magyarországról ma is folyamatos, a legintenzívebben a nagy munkaerőigényű turisztikai szektorban jelentkezik, így a probléma ma már a versenyképesség keretein túl gazdasági fenntarthatósági kérdéseket is felvet. A turisztikai szolgáltatóknak jelentős szerepük van egy desztináció fejlettségi szintjében és további fejlődésében, ezért fontos, hogy miként kezelik a munkaerővel kapcsolatos kihívásokat. A kutatás középpontjában az állt, hogy feltárjam, melyek a legjellemzőbb problémák, amelyekkel a turisztikai szolgáltatóknak ebben a kérdésben szembe kell nézniük, és megvizsgáljam, milyen megoldásokat lehetne hatékonyan alkalmazni. A mintaként választott terület, a dél-dunántúli turisztikai régió nem tartozik a legnépszerűbb desztinációk közé, fontosnak tartottam, hogy a szolgáltatókat, elsősorban a

szállodákat kérdezzem, hogy feltárhassam a társadalmi felelősségvállalásuk szempontjait a munkavállalóikkal kapcsolatban, hiszen a felelős magatartás ma már elvárás a vállalkozásokkal szemben.

2.4. Felelősségvállalás és turizmusbiztonság

A fejezet célja, hogy felmérjem a potenciális turisták hozzáállását a turizmusbiztonság kérdésében, azon belül az egészségbiztonság kérdésében. A témakörön belül arra kerestem a választ, hogy milyen felelősséget vállalnak az egészségbiztonsághoz kapcsolódóan, ha egyáltalán hajlandók felelős magatartásra. A turisztikai szolgáltatók számára vannak nyilvánvalóan kötelező előírások, de kutatásomban azt is vizsgáltam, hogy a potenciális turisták tőlük várják-e a biztonságuk megteremtését. A felelősségteljes magatartás, mint elvárás elsősorban a szolgáltatók felé irányul, vagy esetleg más szereplők (beleértve magukat az utazókat is) által fogatosított intézkedések miatt érzik magukat biztonságban egy desztinációban. Kérdésként fogalmazódott meg, hogy a COVID 19 járvány vajon hatással volt-e a turizmusbiztonsági tényezők fontosságára az utazók körében? Ezen kívül, kérdés, hogy az egyéni felelősség megjelenik-e a turistáknál az egészségbiztonsághoz kapcsolódóan?

Ezek a témakörök és a kapcsolódó kutatások mindegyike a felelős turizmus irányelveihez illeszkedik.

Fenti, látszólag több szálon futó vizsgálatok alapján az alábbi kutatói kérdésekre keresem a válaszokat:

K1: A vizsgálatokhoz választott geográfiai fókuszterületen lehet-e felelősségteljes turizmusról beszélni? A turisztikai szolgáltatók túllépnek-e és ha igen, milyen módon az energetikai célú fenntarthatóság kérdéskörén? Vannak-e olyan hatékony kezdeményezések, amelyek best practise-ként további szolgáltatók számára is megvalósíthatók, követhetők?

K2: A környezeti felelősségvállalás a működtetéshez nélkülözhetetlen előírásokon túl, a rendelkezésre álló pályázati forrásoknak köszönhetően egyre szélesebb körű. A környezettudatosság a társadalom körében is egyre többször jelenik meg követendő szemléletként és igényként. Felmerül az a kérdés, hogy a turisztikai szálláshely-szolgáltatók által követett és alkalmazott környezettudatos üzletpolitikának van-e hozzáadott értéke a turizmus keresleti oldaláról?

K3: A társadalmi felelősségvállalás (elszakadva a CSR-tól) meg tud-e jelenni elsődlegesen a turisztikai szálláshely-szolgáltatók körében? A társadalmi felelősségvállalás miként jelenik meg a dél-dunántúli szálláshelyszolgáltatóknál, miközben a régióban több hátráltató tényező van?

K4: A pandémia miatt megváltozott helyzet, számos a turizmushoz társított szemléletet megváltoztatott. Ráirányította a figyelmem arra, hogy turizmusbiztonság többszereplős, amelyben a felelősség és felelősségvállalás lényeges napjainkban nem mellőzhető kérdés. Kutatói kérdésként az fogalmazódott meg, hogy vajon változott-e a turisták hozzáállása a felelősségteljes turizmushoz a COVID-19 járvány hatására? Lehet-e egyéni felelősségvállalásról beszélni a turizmusban?

Határozott célom a felelős turizmus irányelveinek érthetőbbé tétele, hogy a magyarországi gyakorlatba való könnyebb beilleszthetősége, alkalmazása és érvényesülése az elmélettől elszakadhasson és mind szemléletben, mind praktikumban egy pozitív irányú elmozdulást segítsen.

3. Kutatási módszerek

3.1. Szekunder kutatás

A disszertáció kutatásai és tartalma primer és szekunder adatokon alapul. A témakör elemzése a kortárs hazai és külföldi tudományos és szakmai irodalom keretein belül történt, ezzel összefüggésben másodlagos adatokat használtam fel. A szakirodalom feldolgozása során különböző tudományos munkákat, számos kutatást és azok eredményeit is feldolgoztam, mint például Harold Goodwin, a felelős turizmus „atyjának” munkái vagy Michael C. Hall holisztikus szemléletű turisztikai szakember művei. Ezen kívül a nemzetközi (UNWTO, WTO stb.) és nemzeti turisztikai szervezetek (MTÜ, Magyar Turizmus Zrt., stb.) témához kapcsolódó dokumentumait (mint például jelentések, beszámolók, deklarációk, nyilatkozatok) is áttekintettem, hogy a felelős turizmus elméleti hátterét feltérképezsem. A klasszikus desk research részeként természetesen nem mellőzhettem a fejlesztési dokumentumok, statisztikák, elemzések feldolgozását sem (KSH, Magyar Turisztikai Ügynökség, Eurostat).

3.2. Primer kutatási módszerek

A desk research módszert követte a primer kutatás, ami többféle módszerrel történt, melyek közül kiemelhető a terepbejárás, az interjúk készítése és elemzése kvalitatív módszerrel, illetve a kérdőíves felmérés és annak feldolgozása kvantitatív módszerrel.

Nagy hangsúlyt fektettem a rendszeres terepbejárásokra Magyarországon a dél-dunántúli régióban és Horvátország Isztria és Split-Dalmácia megyéjében (Istarska županija, Splitsko-dalmatinska županija), illetve a hazai és nemzetközi turisztikai szolgáltatókkal történő személyes kapcsolattartásra.

Strukturálatlan és félig strukturált interjúkat és mélyinterjúkat készítettem, melyekhez releváns információkkal rendelkező személyek felkutatása és megkeresése vált szükségessé, elsősorban a Dél-Dunántúli Turisztikai Régió turisztikai szereplőinek körében. Továbbá, egyes alfejezetek esetén a téma indokoltá tette, hogy azokat az aktorokat kérjem fel interjúra, akik például a megújuló köztér projektjeiben részt vettek, illetve akik azóta valamilyen aktivitásukkal rekreációs funkciójukat segítik, irányítják.

Az elvégzett empirikus kutatások a terepen végzett primer adatok felvételezésének módszerével történő gyűjtésén alapult, ahol az adatgyűjtés alapvető eszköze magyar nyelven nyomtatott kérdőív volt, amely korábbi hasonló kutatások alapján készült. Ezen kívül a SARS-CoV-2 (Covid 2019) miatt kialakult helyzetben törekedtem a személyes kontaktus mellőzésére, ezért online kitölthető kérdőívek segítségével végeztem felméréseket. Ezeket Google Drive Űrlap (Google Forms) felmérésadminisztrációs szoftver használatával oldottam meg. A mintavétel a felmérések többségénél valószínűségi, azaz véletlen mintavételi (egyszerű véletlen kiválasztás), egyes kutatásoknál pedig nem valószínűségi (nem véletlen) mintavételi módon történt. Utóbbi alkalmazása történt például a vendégkör felmérésben, ahol önkényes paraméterként csak a turisták kerülhettek az alapsokaságba. Szakértői kiválasztás útján történő mintavételi sokaság meghatározása történt a turisztikai szálláshelyszolgáltatók esetében.

Attkison et al. (1996) az attitűdöt, mint fogalmat a következőképp értelmezte: „Az attitűdök pozitív és negatív viszonyulások: tárgyak, személyek, csoportok, helyzetek vagy a környezet bármely más azonosítható mozzanatai, akár absztrakt eszmék vagy politikai irányzatok iránti vonzalmak, s a tőlük való idegenkedés.” Az attitűdök vizsgálatának fő célja a válaszadók, vagyis az adatközlők hozzáállásának feltárása, melyet a kutatás során Likert skálán vizsgáltam. A Likert-skála, az attitűdök mérésére szolgáló skála, melyben „a különböző

állításokat két szélsőséges végpont közötti skálán mérnek, amely skálát általában 1-5-ig vagy 1-7-ig terjedő pontszámokkal látnak el” (Zerényi, 2016). Azokban a kérdőívekben, amelyekben ezt a skálát alkalmaztam, az 1-5-ig terjedő lehetőségek közül választhattak a kitöltők. Ezen kívül, mind a személyes, mind az online kérdőíves felmérésen alapuló vizsgálatban, törekedtem a zárt, eldöntendő és rangsoroló kérdések alkalmazására. Az eredmények feldolgozása és statisztikai adatelemzése jellemzően Microsoft Excel 2016, programmal, illetve IBM SPSS Statistics 26 program segítségével készült.

A disszertációban szereplő vizsgálatok során a kérdőívek a következő bontásban készültek (1. Táblázat):

1. táblázat A disszertáció vizsgálataiban szereplő kérdőívek mintaszáma, területi lefedettsége és adatgyűjtési módja

Vizsgálat	n	területe	adatgyűjtés módja
Környezeti és társadalmi szolgáltatói attitűdkutatás -MSZÉSZ	10	Dél-Dunántúl-MSZÉSZ tagok	személyes és email
Környezeti felelősségvállalás fogadása egy dél-dunántúli vendégkörfelmérés alapján	416	Dél-Dunántúl	személyes
Az egyéni felelősségvállalás és a turizmusbiztonság	927	országos	online

4. Az eredmények összefoglalása

A vizsgált esettanulmányok alapján sem a szakmai elkötelezettség, sem az felelősségteljes attitűd nem kérdőjelezhető meg, de az is egyértelmű, hogy egyik sem elegendő, ha az nem jut el legalább a menedzsment szintjéig.

Az Ökoszállás minősítés (Dél-Dunántúl, Magyarország) tekintetében a kutatás során felkeresett szálláshelyek ökomínósítással, valamint ismételt minősítéssel is rendelkeznek, így a kiválasztott turisztikai szolgáltatók nagyon hasznos tapasztalatokat oszthatnak meg egymással a kritériumokhoz kapcsolódóan, amelyek az idegenforgalmi szektor felelősségvállalásának lényeges elemei. Az interjúk során több olyan akadály is feltárára került, amely megnehezíti a szálláshely-szolgáltatók felelősségteljes turizmus iránti elkötelezettségét, továbbá kritikák hangzottak el a minősítési rendszerrel, a rendszerek hiányosságaival és a benne rejlő problematikus ellentmondásokkal kapcsolatban.

Ezek önkéntes minősítési rendszerek. A minősítések igénylésének költsége viszonylag alacsony, közben a turisztikai minősítő testületek, bizottságok időnként túlzott belépési korlátokat támasztanak a színvonal emelésével. A turisztikai szolgáltatók minősítéssel kapcsolatos korlátozott ismeretei a minősítések elfogadását akadályozó fő tényezőnek számítanak. A tanúsítvány, cím, védjegy elhanyagolható marketingje több szempontból is akadályozó tényező. Az olyan szabványok, mint a Framework for Responsible Environmental Marketing Communication, alapvető útmutatást nyújthatnak a turizmus területén is bekövetkező változásokhoz (ICC Framework for Responsible Environmental Marketing Communications, 2019). A pályázók számára előnyösebb lenne a minősítési és ellenőrzési folyamat átláthatósága és az egyszerűsített, érthető kritériumok. A vendégeknek megfelelő tájékoztatást kell adni a szolgáltatóról, a természeti és kulturális környezetről, a megfelelő magatartásról. A kutatás során kiderült, hogy a magyarországi esetekben bizonyos pontokon változtatni kell a kritériumrendszeren. A szálláshelyek befogadóképessége közötti különbségek miatt, elengedhetetlen néhány feltétel átgondolása vagy megváltoztatása, azok szükségességét illetően. Kívánatos a jelenlegi kritériumok hatályának és meghatározásának felülvizsgálata.

A minősítési rendszerek alkalmazásának a turisztikai ágazatban minden előtt, átláthatónak kell lennie, és részletes tájékoztatást kell biztosítania a tágabb közönség számára. A felelősségteljes – környezetbarát, környezettudatos – igénynek a kielégítését a turizmus egyre inkább a siker kulcsának tekintheti. A minősítési rendszerek hosszú távú értéke a turisztikai szektor keresleti és kínálati oldalának közelítése a felelősségteljes turizmushoz.

A zöld vagy környezettudatos innováció és innovatív technológiák alkalmazása a turizmusban is egyre jobban terjed. Ehhez nagyban hozzájárulnak a különböző pályázati források, amelyek révén a turisztikai szolgáltatók egy-egy környezetbarát fejlesztést könnyebben tudnak megvalósítani. Magántőkéből ilyen beruházás finanszírozására alig akad példa. A vizsgálatokhoz választott geográfiai fókuszterületen lehet környezeti felelősségvállalásról beszélni a szálláshely szolgáltatók részéről, ám ez korántsem kiemelkedő. Az energetikai célú fenntarthatósági törekvéseknek és környezettudatos magatartásnak elsősorban gazdasági háttere van, az nem feltétlen azonos a tágabb kontextusú szemlélettel. A környezeti felelősségvállalás irányelveinek alkalmazását elviekben támogató szálláshelyszolgáltatók, a törvényben, rendeletekben és előírásokban rögzítettek túl, hátráltatja, az, hogy nem történik pozitív visszacsatolás, az nem jelent határozott versenylőnyt. Ugyanakkor a vizsgálatok azt mutatták, hogy a kereslet oldaláról, leginkább az igény, ami megjelenik, ám annak egyelőre nincs meghatározó vonzereje, sem anyagiakban megjelenő pozitív hatása a turisztikai szolgáltatókra nézve. Tehát a turisztikai szálláshelyszolgáltatók által követett és alkalmazott környezettudatos üzletpolitikának csak kismértékű hozzáadott értéke van a turizmus keresleti oldaláról.

Arra a kérdésre is választ kerestem, hogy a társadalmi felelősségvállalás (elszakadva a CSR-tól) meg tud-e jelenni elsődlegesen a turisztikai szálláshely-szolgáltatók körében. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a társadalmi (és gazdasági) felelősségvállalás még nagyon gyerekcipőben jár. Ennek okaként nagy valószínűséggel a szemlélet kialakulásának lassú folyamata és az ismeretek, a „best practise”-ok hiánya állhat. A társadalmi fenntarthatóság még alacsonyabb a személyzettel kapcsolatban. Ezek közé tartozhat a munkakörülmények javítása, a hatékonyabb munkavégzés segítése, az egyenlő bánásmód elvének alkalmazása, valamint a diszkriminációmentesség (különösen a hátrányos megkülönböztetés) a HR menedzsment részéről.

Egy merőben új példa nélküli helyzet állt elő a turizmusban a COVID-19 járvány kitérésével, melyre nyugodtan állítható, hogy a szakma egyetlen szereplője sem volt felkészülve. Természetesen mind a kínálat, mind a kereslet igyekezett alkalmazkodni a szokatlan, merőben új helyzethez. Ezen a ponton fontosnak éreztem megvizsgálni, hogy a felelősségvállalás miként jelenik meg az egyén szintjén, ezúttal a vendégek oldaláról.

A turizmus biztonságérzékeny iparág, így mindenképp szükséges folyamatosan figyelemmel kísérni globálisan és regionálisan is a biztonsági faktorok alakulását és a turisták reakcióit. Jelen kutatásban bebizonyosodott, hogy vannak olyan biztonsági tényezők, amelyekre fokozottan érzékenyek a potenciális utazók, ami nem meglepő annak ismeretében, hogy a legtöbben a családtagjaikkal utaznak, így a turista nem csak a saját épségét félti, hanem a közeli hozzátartozóját is. Az utazni vágyók még a járvány miatt kialakult helyzetet sem tekintik gátnak ahhoz, hogy utazzanak. A biztonság kérdéskörében a közbiztonságot tartják a legfontosabbnak, amelynek megteremtését az állami szférától várják el. Az egészségbiztonság csupán a második helyet foglalja el, ám az eredmények alapján úgy gondolják e tekintetben a felelősség a szolgáltatóké. A megkérdezettek többsége hajlandó együttműködni a turisztikai szolgáltatókkal, de csak azokat a korlátozó intézkedéseket tartaná be, amelyeket az egészségügyi/ járványügyi szervek kötelezően előírnak. A pihenését, feltöltődésére továbbra

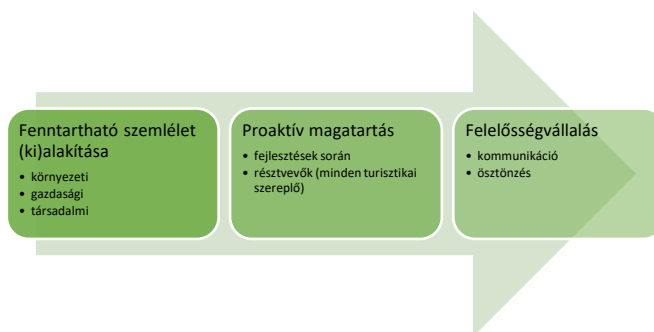
sem tervezik a korábbi szokásaitól eltérő desztinációban megejteni, bár a természetközeli desztinációk iránt fokozottabban érdeklődnek.

A 2020-ban világméretűvé terebélyesedett COVID-19 járvány megváltoztatta a globalizált világunkat, rámutatott, hogy mennyire törékenyek az országaink és a világ gazdasága. Az embereket kizökkenette a megszokott életviteléből és ennek a jövőben valószínűleg hosszú távú hatásai lesznek. Az egyértelmű, hogy a COVID-19 járvány turizmusra (és más iparágakra) globális szinten gyakorolt hatásait még nem lehet meghatározni, már csak azért sem, mert sok ország még jelenleg is küzd a pandémiával. Ez egyben azt is jelenti, hogy az egészségügyi kockázatra való fokozott odafigyelés nem csak a turisták utazásai miatt lényeges, hanem az adott desztináció lakossága miatt is.

A felmérés nem csak arra mutatott rá, hogy a biztonság kérdése fontos az utazni vágyók számára, hanem arra is, hogy az egészségbiztonság, mint az utazási döntést csak részben befolyásoló faktor. A kutatás értékes információkat nyújt a turisztikai szektor kínálati oldalán szereplők számára, hiszen a SARS-CoV-19 világvjárvány miatti korlátozások feloldását követően, a turizmus restartolásakor a szolgáltatók egy új versenyhelyezettel néznek szembe. A kapott eredmények alapján mind a turisztikai szolgáltatók, mind a desztináció menedzsment szervezetek fokozottabb hangsúlyt fektethetnek a turizmusbiztonságra és annak marketingkommunikációjára.

Ma Magyarországon nem csak régióként, hanem desztinációként eltérők a fenntarthatósági törekvések. Bár nem készült minden régióban felmérés, az egyes részeredmények (pl. szakirodalmi adatok, „Zöld szállodák”) alapján az is látható, hogy a felelős turizmus kialakulása a desztinációkban eltérő fázisaiban van. A felelős turizmus szemléletéhez és működéséhez vezető lépések lényegesek, melyek közül a fenntartható szemlélet kialakítása, befolyásolása a társadalom minden szintjén szükséges, ahogy annak hangsúlyozása is, hogy a fenntarthatóság nem csak környezeti szempontokon nyugszik (1.ábra).

1. ábra A felelős turizmushoz vezető lépések

Nem mellékes az sem, hogy a fenntarthatósággal kapcsolatos ismereteket alkalmazzák-e a szektor szereplői. Azok alkalmazása például a különböző turisztikai fejlesztések során nélkülözhetetlen, de ez elvárható a turisztikai desztináció menedzsment szervezetektől, önkormányzatoktól is, csakúgy, mint maguktól a turistáktól utazásuk során. Magának a felelősségvállalás miértjének és mikéntjének kommunikálása nem csak tájékoztató jellegű a potenciális turista számára, hanem egyúttal ösztönzőleg is hatással lehet rá, hiszen, ha az attitűdje megvan, akkor tudatosan keresi fel azokat a desztinációkat és szolgáltatókat, ahol felelős turisztikai szemlélettel találkozhat. Ez egyúttal pozitív visszacsatolás lehet a szolgáltatók számára, ami egyúttal ösztönző hatással is bír más szereplők számára.

A környezeti, gazdasági és társadalmi fenntarthatóság az ágazat egészére vonatkozó átfogó megközelítést és beavatkozást igényel. A kutatások eredményei a turizmus szektor szereplői számára mintaként szolgálhatnak, mely megfelelő adaptációval a felelős turizmus szemléletének elterjedését segítheti, támogathatja. Mivel a szemlélet a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030-ban is megjelenik, így jelen kutatás területi vonatkozása, vagyis a kevesebb potenciállal rendelkező desztinációk menedzsment szervezetei a disszertáció eredményeit, konklúzióit fejlesztések során figyelembe vehetik, ezáltal lokálisan egy sikeresebb és felelősségteljesebb turizmust valósíthatnak meg.

A témakörben megjelent publikációk jegyzéke

Folyóiratban megjelent publikációk

Horváth A., Lopatny M.L. (2022) Tourism Security and taking Responsibility in the shadow of the COVID19 Pandemic - Who is Responsible? *GeoJournal of Tourism and Geosites* 1/2022 *GEOJOURNAL OF TOURISM AND GEOSITES* 40: 1 pp. 292-301. DOI 10.30892/gtg.40135-831, **Scopus, Q2**

Horváth A. (2019) The Analysis of the Eco-Touristic Accommodation Labelling in Hungary and Croatia, *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok* 4: 1-2. klsz ISSN 2498-6984, pp. 114-121., DOI: 10.33538/TVT.1904. **FDI besorolás B**

Horváth A., Jónás-Berki M. (2018): Environmental and social responsibility supplemented with green case studies from the side of the tourism service providers, *International Scientific Journal Turizam* Vol.22 (2) ISSN 1450-6661, DOI: 10.5937/22-17527, DOAJ, pp. 52-62

Aubert, A., Szabó, G., Jónás-Berki, M., **Horváth, A.,** Szeidl, K., Kocsor, Zs., Raffay, Z. (2018): New Directions and Solutions in the Ecotourism of Hungary pp. 71-82., 12 p. In: Simic, D., Pizzera, J., Fischer, W. (szerk.): *Spatial Tensions – Future Changes = Räumliche Spannungen – Zukünftige Chancen*, Graz, Ausztria: Institut für Geographie und Raumforschung, (2018) ISBN 978-3-9502276-7-3 pp. 71-82

Aubert, A., **Horváth, A.,** Jónás-Berki, M., & Szeidl, K. (2017). A Dél-Dunántúl régió turizmusa 1990-2015 között: leszakadás és differenciálódás. *Közép-Európai Közlemények*, X. évfolyam 3. szám, 73-90. **FDI besorolás B**

Horváth, A., Jónás-Berki, M., Szeidl, K., & Aubert, A. (2016). Nemzetiségi gasztrfesztiválok a Dél-Dunántúlon- Stifoldertől a Babfőző fesztiválig. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok* (1), 33-44. **FDI besorolás B**

Egyéb helyen megjelent publikációk

Horváth, A., Raffay, Z. (2020) A turisztikai szolgáltatók környezettudatossága a Dél-Dunántúlon = Environmental responsibility by the tourism service providers of South Transdanubia In: Aubert, A; Mókusné, Pálfi A; Nod, G (szerk.) *Esettanulmányok a Dél-Dunántúli Turisztikai Régióból*. Pécs, Magyarország: PTE TTK FFI Turizmus Tanszék ISBN 9789634295792, 203 p. pp. 39-51.

Horváth A. (2018): A magyarországi horvát nemzetiségi értékek megjelenése a turizmusban. In: Alpek B. L. (szerk.): *Földrajz, diverzitás, csomópontok. Tanulmánykötet a 70 éves Dövényi Zoltán professzor tiszteletére*. Geographia Pannonica Nova 20. IDResearch Kft./Publikon Kiadó, ISBN 978-615-5457-82-1, pp. 177–188

Konferenciaközlemények

Horváth, A. - Raffay, Z. (2018): Environmental responsibility by the tourism service providers of South Transdanubia, In: Obralić, M.-Milojica, V. (Ed.): PROCEEDINGS BOOK, International Conference on Economic and Social Studies (ICESoS'18) "Regional Economic Development - Contemporary Trends in Tourism and Hospitality Industry in the Balkan Region", May 10-11, 2018, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, ISSN: 2303 - 4564, pp. 167-178

Horváth, A., Jónás-Berki, M., Pálfi A., Raffay Z. (2018): "Human resource management as resource for economic sustainability and competitiveness of Hotels", Congress Proceedings of the 24th Biennial International Congress Tourism and Hospitality Industry, University Of

Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management Opatija, ISSN 2623-7407 pp. 120-133

Horváth A. (2017): Turisztikai szolgáltatók környezeti és társadalmi felelősségvállalása Dél-dunántúli esettanulmányok példáján, In: Kiglics N. (szerk): II. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia, Tanulmánykötet, PANNON EGYETEM NAGYKANIZSAI KAMPUSZ, ISBN 978-963-396-102-5, pp. 279 – 286

Aubert A. - **Horváth A.** - Jónás-Berki M. - Szeidl K. (2016): Nemzetiségi gasztronómia szerepe a Dél-Dunántúl turizmusában, In: Ivancsóné Horváth, Z., Darabos, F. (szerk): „Turizmus és Innováció” VIII. Nemzetközi Turizmus Konferencia Tanulmányok. Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Kar Turizmus Intézet, Győr, ISBN 978-615-5391-81-1 pp.269-280